

Оцінка джерел формування кредитного забезпечення відтворення основних засобів

У статті проаналізовано сучасну практику кредитного забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, виявлені тенденції і витоки його розвитку та причини, фактори, об'єктивні умови, які вирішальним чином впливають на ці безперервні суперечливі процеси.

В статье проанализирована современная практика кредитного обеспечения воспроизводства основных средств сельскохозяйственных предприятий, выявлены тенденции и истоки его развития и причины, факторы, объективные условия, которые решающим образом влияют на эти непрерывные противоречивые процессы.

The article analyzes the current practice of playing the credit assets of agricultural enterprises, identified trends and sources of development and causes, factors, objective conditions, which will greatly affect these conflicting continuous processes.

Постановка проблеми. Серед істотних факторів економічного поступу сільського господарства набуває виняткового значення відтворення основних засобів. З множини витоків їх фінансування провідне місце належить кредитному забезпеченню. Трансформаційні процеси в царині економіки передусім позначилися на механізмі кредитного забезпечення господарюючих суб'єктів, що окреслило основне проблемне поле досліджень та зумовило необхідність наукового пошуку і обґрунтування напрямів адаптації та удосконалення даного механізму до викликів сучасних умов. Актуальність розгляду зазначених проблем посилюється тією обставиною, що у переважній більшості сільськогосподарських підприємств сучасний стан основних засобів характеризується низьким рівнем ліквідності, значним перевищенням амортизаційного строку над нормативами та високим рівнем зношеності і поряд з цим відсутністю необхідних власних коштів для фінансування відтворювальних процесів та низькою інвестиційною привабливістю. Це зумовлює неухильне зростання значущості розкриття фундаментальних характеристик та теоретичного опрацювання якісно нових тематично конкретизованих орієнтирів до кредитного забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств і розробки векторів практичної реалізації рекомендацій щодо розвитку його цілісної структури й активізації ролі кредитних інструментів у відтворювальних процесах сільськогосподарських підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Основні дослідження теоретико-методологічних основ процесів кре-

дитного забезпечення сільськогосподарських підприємств сконцентровано в теоретичному доробку видатних представників економічної думки, таких як В. Алексійчук, О. Гудзь, П. Лайко, І. Лукінов, М. Малік, П. Саблук, А. Сомик, Л. Худолій та ін. Вони збагатили економічну науку глибокими конструктивними ідеями, які стали підвалинами якісних позитивних змін кредитного забезпечення підприємств АПК. На противагу цьому залишається недостатньо висвітленою винятково складна та актуальна проблема кредитного забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Більшість вчених розглядають фрагментарно організаційно-економічні чи галузеві аспекти зазначеної проблеми, що унеможливорює комплексне її вирішення.

Мета статті – здійснити оцінку сучасної практики кредитного забезпечення відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств, виявити тенденції і витоки його розвитку та причини, фактори, об'єктивні умови, які вирішальним чином впливають на ці безперервні суперечливі процеси.

Виклад основного матеріалу. Для успішного функціонування підприємств в умовах ринкових відносин вирішальне значення належить оновленню основних засобів, що зумовлює ефективність техніки і технології, дає змогу підвищувати продуктивність праці та отримувати більше продукції. Вирішальне значення для економічного поступу сільськогосподарських підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності має постійне достатнє солідне відтворення основних виробничих засобів.

Таке відтворення основних засобів потребує своєчасного достатнього недорогого кредитування та здійснюється шляхом модернізації існуючих виробничих споруд і потужностей чи закупівлі технологічно якісно нового обладнання, техніки тощо. Але можливості самофінансування сільськогосподарських підприємств досить обмежені. Тому для сільськогосподарських підприємств сьогодні особливої актуальності набуває таке джерело, як кредитне забезпечення [1].

Серед переваг цього напрямку порівняно з відтворенням основних засобів за рахунок власних ресурсів, можна виділити такі: істотне зниження тривалості процесу капітальних вкладень (майже вдвічі); значне скорочення термінів періоду інвестиційного циклу (майже вдвічі); збільшується прибутковість капітальних витрат та знижується термін їх окупності (близько 1,5 раза); прискорюються строки формування, утворення і освоєння виробничих потужностей (майже вдвічі) тощо.

Вагомість та значимість проведення модернізації, оновлення та відтворення основних виробничих засобів сільсь-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

когосподарських підприємств обумовлена, передусім, впливом цих процесів на ефективність та прибутковість діяльності сільськогосподарських підприємств та несприятливими тенденціями щодо технологічної відсталості, високих темпів зносу і списання існуючих виробничих потужностей.

Нині, зважаючи на нещодавню фінансову кризу та загрозу нових фінансових потрясінь, виняткове значення має розбудова досконалої ефективної солідної кредитної системи в царині сільського господарства.

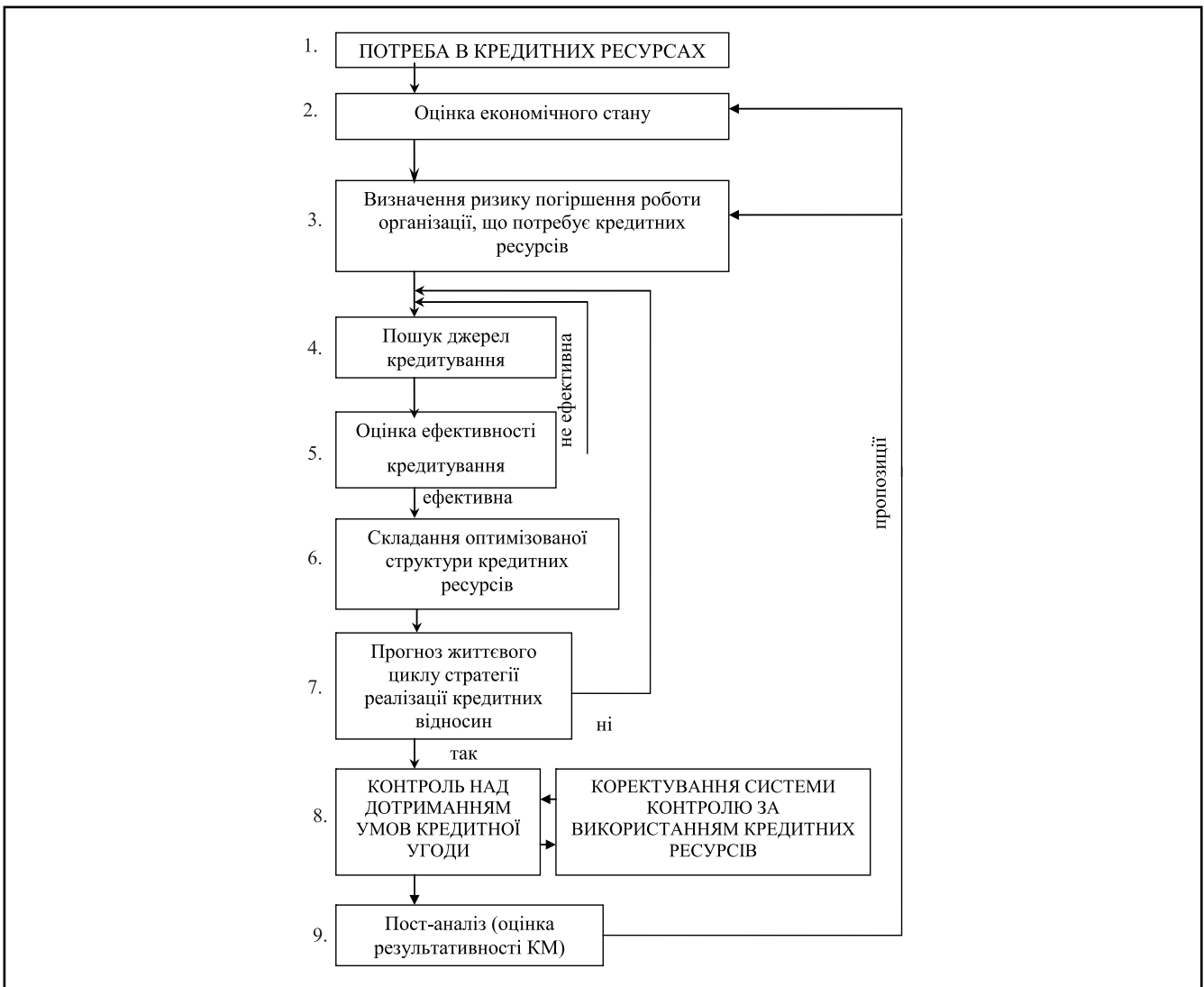
Підприємства за період реформування понесли значні і часто не відтворювальні фінансові втрати. В результаті більшість з них до теперішнього часу не змогла знайти ефективного способу відновлення своєї фінансової стійкості. У зв'язку з цим виникає проблема необхідності оптимізації джерел відтворення за рахунок кредитних ресурсів. Обґрунтування методики алгоритму управління кредитними ресурсами наведено на рисунку.

Даний алгоритм включає дев'ять етапів, які пов'язані з особливостями функціонування підприємств та реалізацією ними кредитних відносин. Прикметою першого етапу є роз-

рахунок відповідності необхідних обсягів коштів їх наявності та виявлення термінів їх надходження.

Головне завдання дослідження ефективності кредитного забезпечення відтворення основних засобів – це удосконалення визначення критеріїв доцільності залучення кредитних ресурсів, кількісне нарощування та якісне оновлення основних засобів.

Кризовий стан галузі АПК зумовлений істотними недоліками в її матеріально-технічному забезпеченні, фізичним і моральним зносом основних засобів виробництва, різким спадом платоспроможності сільських товаровиробників, що унеможливує повноцінне і своєчасне відтворення матеріально-технічної бази аграрного сектора. Розвиток агропромислового виробництва базуватиметься на його техніко-технологічному переозброєнні. Формування матеріально-технічної бази в частині основних виробничих засобів у відповідності з потребами виробництва передбачає удосконалення економічних відносин із фондоутворюючим комплексом та сферою виробничого обслуговування аграрного виробництва [3].

Етапи реалізації оцінки ефективності кредитної діяльності

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників призвело до призупинення інвестиційного процесу, зниження фондозабезпеченості, технічної та енергетичної оснащеності виробництва. На селі інтенсивними темпами відбувається процес деіндустріалізації виробництва. Погіршується забезпеченість підприємств запасними частинами, ремонтними і паливно-мастильними матеріалами.

Дослідження приватного підприємства «Нива» Коростишівського району засвідчило, що структура основних виробничих засобів істотно змінилася (табл. 1).

Аналіз структури основних засобів ПП «Нива» показує, що на частку основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення припадає 49% – у 2007 році та 29% – у 2009 році.

Більша частка припадає на пасивну частину основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення (34% – у 2007 році і 20% – 2009 році), що негативно характеризує структуру зрушень основних засобів. Балансова вартість у 2009 році набагато менша, і це викликано тим, що у 2009 році було проведено на підприємстві переоцінку основних засобів.

Інша ситуація простежується в СТОВ «Тетірське», де на відміну від попереднього господарства вартість основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення

зменшується, а структура активної і пасивної частини зазнає змін (табл. 2).

Проведений аналіз показує, що вартість основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення в досліджуваному підприємстві зменшилася на 1472,7 тис. грн. (1,2%), причому вартість активної частини зменшилася на 590,6 тис. грн., а пасивної – відповідно на 882,1 тис. грн. У відсотковому відношенні ситуація простежується протилежна: активна частина основних засобів зменшилася на 2,1%, а пасивна частина значно підвищилася – на 0,9%.

Несвоєчасна заміна морально застарілих основних виробничих засобів призводить до того, що собівартість підвищується, а якість продукції знижується порівняно з продукцією, зібраною і обробленою на досконаліших машинах та устаткуванні. Поява досконаліших видів устаткування з підвищеною продуктивністю робить економічно доцільною заміну діючих основних засобів ще до їх фізичного зносу.

На прикладі досліджуваних господарств Житомирської області проаналізуємо стан кредитного забезпечення відтворення основних засобів (табл. 3).

Аналіз динаміки залучення кредитів ПП «Нива» свідчить, що протягом 2006–2009 років надходження кредитів здійснювалось нерівномірно. Якщо у 2007 та у 2009 роках їхня сума складала 5 млн. грн., то у 2006 вона була на рівні 2 млн.

Таблиця 1. Наявність та структура основних засобів у ПП «Нива»

Групи основних засобів	2007		2009		Зміна показника	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+,-	%
Виробничі основні засоби с.-г. призначення	4231	49	1664	29	-2567	-20
З них: активна частина	1269,3	15	499,2	9	-770,1	-6
пасивна частина	2961,7	34	1164,8	20	-1796,9	-14
Виробничі засоби інших галузей	2025	23	1950	34	-75	11
Невиробничі засоби	2394	28	2180	37	-214	9
Всього основних засобів	8650	100	5794	100	-2856	X

Таблиця 2. Наявність та структура основних засобів у СТОВ «Тетірське»

Групи основних засобів	2007		2009		Зміна показника	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+,-	%
Виробничі основні засоби с.-г. призначення	2662,4	78,1	1189,7	76,9	-1472,7	-1,2
з них: активна частина	1022,6	30,0	432,0	27,9	-590,6	-2,1
пасивна частина	1639,8	48,1	757,7	49,0	-882,1	0,9
Виробничі засоби інших галузей	443,1	13,0	196,4	12,7	-246,7	-0,3
Невиробничі засоби	303,0	8,9	160,2	10,4	-142,8	1,5
Всього основних засобів	3408,5	100	1546,3	100,0	-1862,2	X

Таблиця 3. Динаміка обсягів та структури джерел фінансування відтворення основних засобів у підприємств, %

Показники	2006	2007	2008	2009	2009 % 2006
ПП «Нива»					
Банківський кредит на термін від 12 до 36 місяців	8,32	14,47	9,47	3,83	4,49
Лізинговий кредит	0,94	0,7	0,54	0,48	0,46
Власні кошти	90,74	84,83	89,99	95,69	-4,95
Всі кошти	100,0	100,0	100,0	100,0	x
СТОВ «Тетірське»					
Банківські кредити терміном від 12 до 36 місяців	16,1	14,0	16,5	4,7	11,4
Лізинговий кредит	3,2	1,7	1,0	0,3	2,9
Власні кошти	80,7	84,3	82,5	95,0	-14,3
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: Узагальнене автором.

грн., а у 2009 році – 4 млн. грн. Обсяг лізингового кредиту за аналізований період збільшився на 10%, а його частка зменшилася вдвічі. Власні кошти підприємства залишаються основним джерелом. І обсяг використання цього джерела збільшився більш як вдвічі. Ресурсне забезпечення відтворення основних засобів в СТОВ «Тетірське» має дещо іншу тенденцію. Рівень банківського кредитування за аналізований період скоротився на 50%, а обсяг лізингового кредиту у 2009 році становить лише 15% рівня 2006 року.

Власні кошти залишаються основним джерелом відтворення основних засобів підприємства. Проте обсяг їх залучення до цього процесу зменшився в два рази.

Активне впровадження лізингових операцій завдяки притаманним їм можливостям, зокрема відсутності відволікання оборотних коштів, може дати відчутний поштовх здійсненню структурної перебудови реального сектора економіки, оновленню основних фондів, розвитку малого й середнього бізнесу тощо. Переваги фінансового лізингу перед прямим кредитуванням широко використовуються у світовій практиці: близько третини інвестицій в нове обладнання здійснюється саме за допомогою фінансового лізингу. В Україні ж, за експертними оцінками, загальний річний обсяг операцій лізингових компаній у середньому складає останнім часом лише близько \$380 млн., що дорівнювало приблизно 15% платоспроможного попиту. Такий стан зумовлений численними проблемами, зокрема недосконалістю нормативно-правового регулювання лізингових операцій. Багато із цих проблем, деякі досить кардинально, розв'язує Закон України «Про фінансовий лізинг» [4].

Висновки

Отже, було розглянуто два способи відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств.

1. Інвестування у формі майна на відміну від грошового кредиту знижує ризик неповернення засобів, оскільки за лізингодавцем зберігається право власності, яке на відміну від грошей виступає як завдаток.

2. Лізинг пропонує 100% кредитування і не вимагає термінового початку платежів.

3. Дуже часто підприємству легше отримати майно за договором лізингу, ніж позичку на його придбання. А також фінансовий лізинг є більш гнучким, ніж банківський кредит.

4. Користувач знижує та нівелює ризики пов'язані з власністю майна, оскільки майнові цінності не передаються у його власність.

5. Лізингове майно не обліковується у лізингоодержувача на балансі, що не збільшує його активи і звільняє від сплати податку на це майно.

6. Банківський кредит можна використати не на придбання техніки, як лізинг, а на будівництво нових будівель.

7. Щодо процентного співвідношення між банківським кредитом і фінансовим лізингом, то в пільговому розумінні лізинг переважає, банківський кредит – від 6 до 10%, а лізинг – 5%, ці відсотки сплачує підприємство кредиторю.

На думку О.А. Євтушенко «для підвищення ефективності використання цих джерел фінансування необхідно вирішення таких проблем.

По-перше, високі ставки за кредитами. Зменшення ставок можна досягнути за рахунок зниження кредитного ризику за довгостроковими кредитами на оновлення основних засобів сільськогосподарських підприємств. Це можна зробити за умови державних гарантій при кредитуванні, використанні у заставі землі. За рахунок коштів держбюджету можливо забезпечити погашення процентів (чи їх частини) за кредитами на розширене відтворення основних засобів. Використання землі як застави (іпотечне кредитування) не тільки дає можливість отримання сільськогосподарськими підприємствам додаткових фінансових ресурсів, а й слугує стимулом для підвищення ефективності їх діяльності.

По-друге, більш широке використання для фінансування потреб сільського господарства на відтворення основних засобів зокрема, коштів кредитних спілок та кооперативних банків.

Іншим зовнішнім джерелом є лізинг. Вигідність застосування лізингу полягає в можливості користуватися основними фондами без іммобілізації коштів. До причин обмеженого використання лізингу можна віднести недосконалість законодавства, фінансову неспроможність багатьох сільськогосподарських підприємств, високу вартість лізингових платежів» [2].

Література

1. Гудзь О.Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості / Гудзь О.Є. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 168 с.

2. Євтушенко О.А. Вплив держави на формування фінансових джерел відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / О.А. Євтушенко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_NPRT_2007/Economics/22326.doc.htm

3. Лайко П.А. Ефективність використання та відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств / П.А. Лайко, Л.О. Березовська. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2006. – 192 с.

4. Україна. Закони. Про фінансовий лізинг: Закон ... від 16 груд. 1997 р. №723/97 –ВР// Відомості Верховної Ради України. –1997. – №6. – Ст. 60.